

Білецька Дар'я Вікторівна – студентка факультету іноземної філології
Державного закладу

«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д.
Ушинського»;

Петінова Оксана Борисівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного
закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д.
Ушинського».

ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ: ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ Й ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ

Завдяки філософії історії у XIX ст. було сформовано уявлення про історію як процес, основою якого є певні тенденції (Гегель, Маркс, Дільтей, Віндельбанд, Ріккерт та ін.). За цими тенденціями приховані закони розвитку суспільства, особливості яких зумовлює єдність раціонального й ірраціонального в життєдіяльності людини, яка впливає на специфіку прояву загальних законів всесвіту і визначає принципову відмінність законів розвитку суспільства від законів розвитку природи. Об'єкт філософії історії — соціокультурний світ, що відображається в історичній свідомості, узагальненість і тотальність історичних фактів та закономірностей. Предмет філософії історії — стан історичної пам'яті з орієнтацією на розкриття граничних підстав минулого, розгляд історичного як особливого буття у світі, принципово іншого порівняно з інакшими рівнями організації світу.

У XVII – XVIII столітті в Європі настає епоха промислових і соціально-політичних революцій, що призвела до затвердження буржуазної індустріальної цивілізації і прискорення суспільного розвитку. Величезну роль у формуванні поглядів мислителів Нового часу стали відігравати природничі науки. Вплив природознавства на розвиток суспільних наук тоді був таким великим, що історію вони також намагалися пояснити з природничонаукових позицій. Саме в цей період і виникають натуралістичні концепції філософії історії, що дістали цю назву від латинського слова «*naturalis*» – природний. Їх прибічники розглядали природу як універсальний принцип пояснення всього суцього, у тому числі й історичного процесу. Оскільки поняття

«натуралізм» вони тлумачили по-різному, то і напрямки, в руслі яких вони йшли, називалися по-різному: географічний натуралізм (Шарль Луї Монтеск'є, Йоганн Гердер та ін. суспільні явища розуміли як вплив природного середовища); демографічний (Томас Мальтус історичні процеси пояснював дією “природного закону народонаселення”); ідеалістичний (Клод Гельвецій, Жан- Жак Руссо зміни в суспільстві пов'язували, насамперед, з волею, розумом людини).

Значний вплив на розвиток історичної самосвідомості мали також роботи *Вольтера* (1694–1778), який у своїх дослідженнях наголошував на філософському осмисленні історії як особливої предметної реальності, пов'язаної з еволюцією і розвитком розумної природи людини, *Марі Жана Кондорсе* (1743–1794), який одним з перших обґрунтував ідею історичного прогресу, та інших філософів.

Новий крок в осмисленні своєрідності суспільного розвитку з позиції об'єктивного ідеалізму був зроблений *Г.В. Ф. Гегелем* (1770–1831). Він розглядав історію як єдиний закономірний процес, у якому кожна епоха є неповторно різноманітною, але водночас – це наступний щабель у розвитку людства. Цей розвиток має дещо інший характер, ніж той, який має сфера природної закономірності. Історичні закони тут реалізуються за допомогою свідомої діяльності людей, але разом з тим в історії здійснюється певна об'єктивна логіка, тому історичний процес – лише нескінченний саморозвиток, саморозгортання світового

розуму, абсолютної ідеї.

У другій половині XIX – на початку XX століття історичне знання піднімається на якісно новий щабель. Завдяки удосконаленню методів історичного і лінгвістичного аналізу різних текстів, розвитку археології, більш критичному ставленню до фактів минулого воно набуло статусу науки. Разом з тим виникло і усвідомлення того, що історичне і природничонаукові знання належать не тільки до якісно різних об'єктів, але вони самі якісно розрізняються.

Цей невеликий огляд еволюції історичної самосвідомості дозволяє розглянути сучасні напрямки філософії історії, серед яких найбільш впливовими є: гносеологічний (критична філософія історії), онтологічний, аксіологічний, технократичний і деякі інші.